

A Farkas utcát mindenütt újra kell építenünk

Műhelylátogatóban Árkossy István festőművésznél

Árkossy István festő- és grafikusművész Kolozsváron született (1943), a helyi, de európai hírű Ion Andreescu Képzőművészeti Főiskola grafikai szakán végzett, id. Feszt László tanítványaként 1966-ban, azóta munkái – könyvgrafikai, ex-librisei, szén- és tusrajzai, később olajfestményei – hazai és külföldi tárlatok hiányozhatatlan darabjai. Egész pályáját meghatározó gyermekkori élményeit szülővárosa „diáknegyedének”, az oskolamesterek házsorát, az első magyar kőszínház épületét máig „emlegető” Farkas utcának és környékének köszönheti. Iskoláknak, templomoknak, híres temetők néma lakóinak – nemzeti kultúránk kikerülhetetlen szentélyeinek és hírességeinek. A főiskola elvégzése után negyedszázadon át a kolozsvári *Utunk* irodalmi-művészeti hetilap grafikai szerkesztője volt.

1987-től Budapesten él, családostul. Pár éve Óbudán, a Testvérhegyen vásároltak telket, és húztak fel rá egy gyönyörű, villának is beillő „művészlakást”, amelybe bizony grafikus barátom minden eddigi munkahelye, felesége, Ila asszony valahány színészöltözője, mint élettér, úgy, ahogy van: beleférne. A biztonságot adó „testvérhegyi földhöz” legközelebbi műteremtől fel egészen a városra kikönyöklő „csillagvizsgálóig”...

Kolozsvárt évtizedeken át ugyanabban a szerkesztőségben dolgoztunk. 1982-es (első festői) tárlata óta egy-két vászna, néhány grafikája lakásunk falait díszíti. Szinte valamennyi megjelent kötetem borítóját ő tervezte; már-már azt is tudjuk, kinek milyen bor árt kevesebbet. De a „folytatás” sem véletlen: legújabb könyvbemutatóm is részben „közös vállalkozás” volt – áttelepedésünk naplóját (*Elszabadult konténerek*) hitelesebben aligha szólaltathatta volna meg Árkossy Ilonán, Kolozsvár közismert és méltán értékelt színésznőjén kívül más előadó.

Mondják, képíró és szépíró közt csak a technikában rejlik némi különbség.

Amikor – első „testvérhegyi műhelylátogatásom”, majd közös könyvbemutatónk, illetve közös rádiószereplésünk után – azzal az ötlettel hozakodtam elő Árkossy Istvánnak, hogy „fordítsunk” a szerepeken, *írjam meg* most én az ő „képborítóját” egy részletesebb beszélgetésben, ötletre *ötlettel* válaszolt: Rendsben, a technika adta égi lehetőségének – a villámpostának a közbeiktatásával.

Kíváncsiskodó kérdésem elküldése előtt hadd rójam föl, legalább magamnak, tanulságul: *egy művészpályát teljesen megismerni külső szemlélőnek lehetetlen, meg kell elégednünk – szellemi jó barátként is – a részletek csemegézésének a lehetőségével.*

Hát, fogjunk hozzá! Kattintsunk!

– Isten hozott baza, Árkossy István! Hogy érezted magad – és kik fogadtak – Münchenben meg Augsburgban?

– Münchenben szállt le a gépmadár, és ott találkoztam kedves kollegámmal a „hajdan” szintén kolozsvári Tóth Lászlóval, kiváló festő-grafikus barátommal, az akkori Kolozsvári Állami Magyar színház Harag György rendezői korszakával fémjelzett időszakának kiváló díszlettervezőjével, akinek tevékeny része volt abban, hogy az augsburgi kiállításomra sor került. Előbb azonban hadd tegyek említést a „fogadtatás” egy más aspektusáról, amely számomra sokat jelent. Egyórás repülőút után kiszálltam egy más világba, mely valamikor a Szabad Európa Rádió adójának városa volt (hogy hallgattuk a recsegő adásokat paplannal a fejünk felett), és ez a furcsa levegő ott lengett körülöttem, hozta negyven esztendő fuvallatait, vélt vagy valós régvolt illúzióit. Egyébként ma a hajdani rádióadó diákszálló, bárki jöhet-mehet benne, nyitva a kapu, csupán a falra szerelt és „emlékül” meghagyott térfigyelő kamerák bámulnak mozdulatlanul a fiatalokra vagy a gyönyörű gesztenyeóriásokra, amelyek körbefogják a kétnégyes fallal körbevett hófehér épület-együttest. És fogadott a szembetűnő nyugalom, az önmagáért beszélő rend és tisztaság, a dolgok logikus rendszere, a műemlékek és egyszerű épületek kiválóan gondozott állapota. Ez aztán Augsburgban még hangsúlyosabb lett. Mert ez az a város, mely közismerten történelmi emlékeivel lett világhírű. (És itt most nem a 955-ös, csúfos vereségünkkel végződő augsburgi csatára gondolok!) Ez az a város, amely a reneszánsz idején – a gazdag Fugger bankár család jóvoltából – létrehozta Európa első jótékony szerveződésén alapuló ingyenes lakónegyedét, a „Fuggerei”-t, a szegények javára. Érdekes, nevüket mi mégis a fukar szóban mentettük át a magyar nyelvbe. Nos, itthon vagyunk... És jó volt hazaérkezni.

– *Az Ecke Galerie-ről mit kell egy „farkasutcainak” tudnia?*

– Valóban, még mint Farkas utcai diák és mint egyetemista hallottam már a „Die Ecke” németországi művészcsoportról, amely Augsburgban alakult meg 1907-ben a Jugendstil idején. Mintegy húsz helyi művész, festő és építész csoportosul a „Die Ecke” név alatt, azzal a céllal, hogy felfrissítsék városuk művészeti életét. Ez az az idő, amikor Németországban kiteljesedett a máig is nagy hatású új művészi irányzat, az expresszionizmus, a berlini *Der Sturm* folyóirat vonzásában, maga köré gyűjtve a drezdai *Die Brücke* és a müncheni *Der Blaue Reiter* olyan művésznagyságait, mint Kandinsky, Klee, Franz Marc, Kirchner vagy Rottluff. A város központjában található ma ez az épület, amely patinás belvárosi környezetében gyakran nyújt teret külföldi művészek kiállításainak. Itt látható most hatvannégy grafikám.

– *Énnekem a századforduló, 1907 és egyáltalán az első világháború előtti évek a magyar szecessziót juttatják eszembe. Kétségtelen, ez bizonyos „nyugatra figyelést” is jelentett, de jelentett mást is – és a lényeg ebben van -: mégpedig a népi gyökerekhez való tudatosabb odafigyelést. Érdekes, hogy nálunk például az erdélyi népi építészeti szakszerű kutatása és elemzése (fél évszázaddal a népköltészet nagy felfedezései, Kriza Vadrózsái után) ezekben az években zajlik – és ugyancsak nyugati indítékra –, mintha valakik a mi, sajátosan magyar indítékainkat, belső lelki-szellemi rugóinkat szisztematikusan elrozsdásították volna... De térjünk a tárgyra: az említett 64 Árkossy-grafika, ugye, majdhogynem a „Die Ecke” galéria 100 éves évfordulójára érkezik Augsburgba. Mondd, az egykori nyugati művészvilág hogyan fogadja az egykori „kelet-európaiakat”?*

– Hát ez a kérdés már hosszabb választ kívánna, mert önmagában is sokrétű megközelítést tesz lehetővé. Mégis, talán ami a leglényegesebb a magam meglátása szerint, az a következő. Biztosra vehető – és ezt a németországi (nyugati) művészetkritikusok is hangsúlyozzák –, hogy a *kelet-európai sárkány* uralma nem tett kárt az „igazi” művészetünkben. (Nem beszélek itt a politikafüggő alkotásokról). Mindenben kárt tett, de a művészetben nem tudott, sőt dramatizálva az életet körülöttünk, „jót” tett az alkotói akaratnak, a „gyorsabban érésnek”, a drámaibb elmélyülésnek, ami egyértelműen a műalkotásoknak csak előnyére válhat, legyen szó akármilyen műfajról is. És aki ebben nő fel, az már ezt a ruhát nem tudja többé levetkőzni, cipeli egész életén át, jusson a világnak bármely pontjára is. A tiltott, túrt mindig érdekesebb volt már helyzetéből adódóan is, elégtétel volt ellene tenni. Ám a nagy szabadság amott mindent megengedett, mehetett a művész a síkságon bármilyen irányba, szabad volt, de nehéz volt viszonyítania ott az irányt. Ezért Nyugaton tágabb teret hódított az absztrakt művészet, mint nálunk. Felénk több az érzelmi alapon elkészült alkotás, azonos sorskérdések jelenléte a személyiségek széles spektrumában.

– *Hogy dolgozta fel mindezt az az Erdélyből érkezett művész, például az általam is jól ismert Tóth László, aki nem itt szocializálódott, akiben mélyebbek a sors kényszerei, magyarán: aki szigorú alkotói hagyományban és elkötelezettségben indult el a maga útján? Hogyan? Netán morális válságként?*

– Gyakran esett szó ezekről kint létem alatt is Tóth Laci barátommal, akinek személye kiváló példa arra, hogyan marad meg bármilyen körülmények között is a mély gondolatok, emlékek jelenléte idegen környezetben is évtizedeken át, megmásíthatatlanul, kiérlelt valóságában, jelezve alkotója tiszta világnézetét. Sok kiállítást láttam otlétem alatt, most is vagy más alkalmakkor, és mindig úgy éreztem, *korunk morális válsága* különböző formában van jelen a „keleti-nyugati” művészetben. Míg az egyik tartalmilag igyekszik láttatni ezt a válságot, addig a másik a maga létrejöttében éli meg azt. Ma egy valamire való nyugati galériában egy festmény mérete másfél métertől kezdődik. Sőt, hét-nyolc méteres képeket is láttam, és úgy éreztem, ma kisszerűnek tűnik kis képet festeni. De vajon mivel méri a művészetet? Vermeer „képecskéi”, Cellini „serlegecskéi”, Dürer „metszetecskéi” ugyan mivel mérettetnek meg? Láttam háromméteres portrét is, amelyben az a „pláne”, hogy nincs pláne. De hát én ezt már láttam negyven évvel ezelőtt Kolozsváron... Az igaz, itt még újdonságnak hatott. Az alakuló európai „átjárhatóság” mindenképpen jót tesz majd a kölcsönös megismerésnek, tájékozódásnak, tapasztalatcserének...

De hadd térjek vissza pár szóban Tóth László művészetéhez, mely rendhagyó módon a legszerveesebb folytatása mindannak, amit már annak idején Kolozsváron létrehozott. Köztudottan mélyen intellektuális képalkotása – a távolság és az évtizedek múlása miatt – nemhogy gyengült volna, ellenkezőleg: mindent, mit „magával hozott” a tökéletes szintézis magaslatára emelt. Utóbbi éveiben a „portré” műfaján belül olyan sorozatot hozott létre, mely az erdélyi nagy portréfestők (Barabás Miklós, Nagy Imre) életműveinek méltó társa, ugyanakkor mély karak-

terábrázolása velasquezi mércével mérhető. Teljes alkotói tapasztalatát sűríteni tudja egyetlen arcképben, mert Picasso véleményével egyetértésben vallja, hogy „nem azt rajzolom, amit magam előtt látok, hanem azt, amit gondolok róla”. Külső és belső látás kérdése. És tudjuk, az évek előre haladtával minél inkább gyengül a szemünk, annál tisztábban látjuk magunk körül a világot. Tóth László művészete egyike azon legemberibb művészeteknek, amit elszármazott erdélyi képpalkotó a szülőföldtől távol, ám annak mégis örökös vonzásában létrehozott.

– *Igen: európai átjárhatóság. Forduljunk vissza Erdély és Kolozsvár felé, gyökereink irányába. A Korunk szerkesztőségében 2004 őszén nyílt kiállításod megnyitásán Lászlóffy Aladár ezeknek a primer emlékeknek európai voltáról beszélt. „Árkossynak ma már a mindenség a műterme – írta. Minden és mindenki el szokott vonulni, el szokott mozdulni a megmaradáshoz, a kiteljesedéshez. Árkossy elment megmaradni, azonosá fejlődni egy addig is egyértelmű tehetséggel és teljességgel.” Mondd, István, ha a kelet-európai „három T”-ből a túrt és tiltott jelző ennyire „áldásos” és pozitív hatású, akkor mégis mi az, ami Nyugatra hívó szó-nak bizonyult a tájainkon felhőtt piktor számára?*

– Lehet, furcsának tűnhet számodra, de én nem napjaink német vagy más ott látható kiállításaira, bemutatóira voltam kíváncsi elsősorban. Amikor mi a kolozsvári főiskolán művészettörténetet tanultunk, remélni sem mertem, hogy megláthatom valaha is a müncheni Alte Pinakotek vagy a firenzei Uffizi tárlóit, a reneszánsz és barokk nagyjait, a korszakformáló nagy művészóriások reánk hagyott csodáit. Az otthon, a szülőföld aurája jó útravalót adhat, és ez a fényérzet kísérjen is mindenhol, de tájékozódni csak akkor lehet, ha látjuk és ismerjük elődeink munkásságát, igyekszünk megérteni, átérezni, hogy vajon mit miért tettek, hogy aztán művészi törekvéseiket megértve, magunk is eldöntsük: mivel tudunk ezek közül azonosulni. És ezt a mérhetetlen gazdag műkincs-hagyatékot elsősorban Nyugaton találhatjuk meg. Ez az, ami fontos egy hazai piktor számára is. Ha művészek vagyunk, látnunk kell, hogy láttathassunk. És mégis, minél többet látok, minél több élmény kerít hatalmába, szinte paradox módon mégis annál inkább érzem, hogy csak a magam világát tudom építeni, azt a világot, mely ott fogant a Farkas utcai templom történelmi levegőjében, Bach orgonafűgáiban, az októberszínű öreg hársakban. Ez az én ionoszférám, mely már végérvényesen körbeölel engem. Valóban, ilyenkor szinte teljesen mindegy, hogy a maga valójában hol áll az a műterem. Biztos vagyok benne, hogy ma Kolozsváron is többé-kevésbé ugyanazt festeném vagy rajzolnám, mint amit most itt, Óbudán.

– *Tudjuk, a jótékony állam, mint fő menedzselő, kilépett az életünkből. De mi foglalta el a helyét? Te hogyan értékesítet a munkáidat?*

– Az állam soha nem volt és nem is lehetett jó menedzselő. Saját tapasztalatainkból tudjuk, hogy legkevésbé a valós értékek, sokkal inkább a politikai szempontok irányították az állami műkereskedelem mozgását. Mégis voltak szerencsés kivételek – és ez nem állami érdem –, amikor jó szakmai hozzáértéssel, egyesek kitartó következetessége révén, jelentős egyedi alkotások, vagy netán hagyatékok kerültek be országos gyűjteményekbe. Az viszont igaz, hogy létezett egy „anyagi keret”, mely lehetőségként ott lebegett a kiállítók előtt, ebből aztán jutott ide is

meg oda is, persze nem mindig a művek igazi esztétikai értékének és szakmai jelentőségének a figyelembevételével.

– „Mányoki Ádámot Vay Ádám, II. Rákóczi híres marsallja is nagyon megkedvelte... A festés mesterségéhez nem sokat értett a vitéz úr, s azt tartotta 'a legszebb írott kép is kismiska egy szép asszonyi ábrázathoz véve', de mikor a jeles művész lefestve a marsall nejét, ennek az arcképevel meglepte, 'csizmaszárából stantepede kirántotta a bőrcascskót, és 50 aranyakat számlála tenyerébe'. Hallatlan honorárium-számba ment ez akkor” – olvasható egy Vayk szignóval ellátott kisesszében (Régi magyar mecénások) a Lyka Károly szerkesztette Művészet 1902/3. számában. Most az nem lényeges, hogy s csizmaszárból fizetett Mányoki-festmény eltűnt a forgalmas időben, az viszont igen, hogy neves piktorainknak tulajdoníthatóan a festőművészet valamikor kikerült a templomok egyébként védelmet biztosító falai közül, és betoppant a polgári lakásokba. Mert kialakult a szép másfajta igénye, terjedhetett tehát a portré, a festmény, ami bizony megnyitotta a zsebeket... Mert a gyönyörűséget meg kell fizetni! Tudjuk, a magyar vidéket járó Kazinczy Ferenc fel-féliültetett egy-egy vándor piktor kocsijába, s vitte magával, „bekommendálni” vagyos nemes uraiméknak, hogy áldozzanak már a piktúrára is, a Biblia szentsége mellett... És tette ezt később az erdélyi Wesselényi is...

– A mecénatúrának igen fontos szerepe volt a szépművészetünk történelme során. Mondhatnánk azt is: a művészetek története egyben a mecénatúrák története. Gondoljunk csak a Medici család vagy Gyula pápa áldásos tevékenységére, minek eredményeként bizony remekművek születtek annak ellenére, hogy gyakorta a hiúság vagy az öndicsőítés vágya vezérelte a megrendeléseket. Uralkodók hódoltak a későbbiekben is a festőgéniuszoknak, lovaggá lett Károly király jóvoltából Van Dyck és Rubens, Fülöp király pedig mélységesen megrendült, amikor Velasquez haláláról értesült. A mecénatúra mindég tehetős embereket kívánt. A rendszerváltás után számtalan kis- és közepes „műértékesítő” cég, vállalat jött létre, több kisebb vagy nagyobb anyagi háttérrel rendelkező személy tűnt fel, akik egyéni ízlésüknek megfelelően levették a műpártolás kényelmetlen terheit az állam válláról. Legkülönbözőbb profilú és színvonalú galériák alakultak magánszemélyek vagy bankok patronálásával, ugyanakkor a határok átjárhatósága lényegesen megkönnyítette külföldi kiállítások megrendezését is. Valójában ebben rejlik az értékesítés lehetősége manapság.

Aztán, tudod, mindenfajta kereskedelem, így a műkereskedelem is olyan, hogy önmagát gerjeszti. Más titok nincs. És ha van, akkor azt az üres vászonra kell álmodni.

– *Művészalmok. 1987 kemény valóság volt, áttelepedéseitek ideje. Mondd, Magyarországon miként fogadtak? Családod miben segítette „beilleszkedésed” az itteni festő-grafikus világba? – ha egyáltalán szükséged volt erre. Vannak-e itt Árkossy-munkákat gyűjtők?*

– Nem volt rezesbanda, de tudtam, hogy nem is lesz. Megelégedtem akkor egy mély lélegzetvétellel, aztán már időm sem volt elmélázni, jöttek a tennivalók, a sok kijelentkezés után most a sok bejelentkezés. Pecsét és aláírás, majd újra pecsét és aláírás... Miközben döntenem kellett: hogyan tovább, alkalmazásban vagy szabadon? Erdélyben húsz évig dolgoztam egyetlen munkahelyen – melletted is évekig – a Gáll Gábor alapította *Utunk* irodalmi-művészeti hetilap szerkesztőségében mint grafikai szerkesztő,

és annak ellenére, hogy csak a legnagyobb jóérzéssel tudok visszagondolni az ott töltött évekre, a „csapatmunka” áldásaira, most végül is úgy döntöttem: ki kell próbálnom önmagamot szabadon, minden erőmet és képességemet a rajzolásnak, festésnek szentelve. Nem akartam semmilyen újabb közösség részese lenni, bár tudtam, varjú a varjúnak nem vájja ki a szemét, de a magyar varjú az egészen más... Nem kértem műtermet, nem tartoztam érte senkinek. Azóta is „szabadúszó” vagyok. Könyvek illusztrálásával kezdtem a Móra és az Európa Könyvkiadónál, hiszen Kolozsváron a Kriterion kiadónak, Ifjúsági Könyvkiadónak hosszú éveken át munkatársa voltam, és az akkori közös könyvkiadási egyezmények jóvoltából nem egy illusztrált könyvem került át Magyarországra. Ezzel egyidejűleg a magammal hozott festményeimet be-bevittem galériákba, no meg az akkoriban még létező Művészeti Alap rézkarcaimból válogatva nagyobb sorozatok nyomtatását tette lehetővé. És a kerék elkezdett forogni... A családom pedig – Ila, a feleségem, aki több mint húsz esztendeig volt a marosvásárhelyi és a kolozsvári magyar színház művésze, valamint Zsolt fiam – a legmesszebbmenőkig mellettem álltak mindenben, hogy tehermentesítsenek abban, ami a munkámtól esetleg elvont volna. Már az átjövelelem utáni első évben kiállításom nyílt a néhai Dürer teremben, a Gutenberg Galériában, aztán következtek a németországi kiállítások. A Miskolci Országos Grafikai Biennálé és a Salgótarjáni Országos Rajzbiennálé a mai napig is jónak bizonyul egy megmérettetésre...

– *De a rajzállvány előtt egy szál ember áll!*

– Akár fehér lapja fölött az egy szál szépíró... Igen, az első budapesti műtermemben – mely egy nyolc négyzetméteres konyha volt – bizony egyedül voltam. A kitorölhetetlen otthon gondolatával álltam az állvány elé. Még hallottam az utolsó otthoni szavakat, még éreztem-láttam az utolsó otthoni képeket magam előtt. Talán ezek voltak a legnehezebb pillanatok. Kolozsváron hozzászoktam ahhoz, hogy a szerkesztőségben naponta több íróval, zenésszel, képzőművésszel beszélgettem, gyakran a műteremben folytattuk reggelig. Azt szoktam mondani, hogy „mi még a hülyeséget is magas színvonalon tudtuk művelni”. És most hirtelen egy iszonyatos űr keletkezett, senki nem volt ott azok közül... Csak a hangjukat hallottam magam körül, és megidéztem azokat a gondolatokat, amelyeket talán most itt a munkámról mondanának. Ők még ekkor is, itt is, a műtermi magányomban is jelen tudtak lenni. Ám mégis gyakorlati segítséget feleségemtől, Ilától, meg Zsolti fiunktól kaptam, hiszen színészet és fotózás (ami fiam számára több mint hobbi!) ugyancsak a művészet általános szabályai szerint működik. A képszerkesztés, a kompozíció, a dramaturgiai felépítés, az érzelmi töltet, a drámai vagy lírai hatásfok mind-mind a műalkotás jellemzője. A zene sem kivétel, mert a hangok lerajzolhatók, a színek megszólaltathatók. Lelki erőt tőlük kaptam. Aztán megtanultam lassan, hogy ketté kell választanom önmagamot! Egyik felem rajzol, a másik meg a legkeményebben kritizál mindent, mintha született ellenségek lennének. Így *élik* magamban. Hát így kezdődött. És hogy vannak-e Árkosy-vásznakat, -grafikákat gyűjtők? Vannak.

– *Grafikusként indultál, de 1982-től „tele vagy színekkel”, szinte azt mondhatnám: a költői fantázia képeit viszed vászonra, farostrá. A történelmi idők reánk kényszerített*

motívumaival alaposan megrakott színeket, színeképeket, mondhatni „közösségi fantáziánk” színes képeit. És ezt igen-igen fontosnak vélem. Képeiden – mint megannyi motívum – vissza-visszatérnek a tipikusan erdélyi épülethomlokzatok, az imára összéértett ujjak formáját utánzó gótika csúcsívei, a kőtámaszok erejét igénybe vevő hatalmas kapualakzatok, félben maradt hidak és omladozó templomtornyok sikoltoznak a fölénk burjánzó enyészetből; fel-feltűnik – és nem hiába – a sorsunkat (vagy lépteinket) állandóan figyelő szem, az egyetemes kihívást sugalló sárkány (gondolom, nem csupán a Kolozsvári Testvérek szobormásolata okán), aztán az érintetlen csillagrendszer, a feljűk tartó égi gondolákkal – és még mennyi minden. Miközben egyedi, csakis rád jellemző világot, festői univerzumot hozol létre ezekből a motívumokból. Vagy: arról a széthullott, de legalábbis széthulló félben levő EGYSÉG-ről „üzensz” képeid által, amely egység benned, csakis benned él? 1982-es kolozsvári tárlatodon egy versben, A Zöld Bolygó és környéke című versemben így fogalmaztam meg magamnak ezeket a kérdéseket:

*Isten sem őrzi már e tájat
robbant a villám vak terrorja
bölcsőt repeszt bele sem fárad
sejtjeinket sötétbe szórja*

*fölfut az ágy az éji rejtek
oda ahol a Rák (s Fiastyúk)
falja a fagyó vörös sejtet*

*ahol a halált elhalasztjuk
mindig holnapra újra s újra
hol csipkebokortüüzünk őrzik
hol torony néz rá a kapunkra
KIMOSOTT PARTÚ KŐHÍD*

– Emlékszem, Csíky András szavalta... beleborzongok most is... Kérdésed első részére, az indulásra utalva: nemcsak a marsallbotot lehet a tarsolyba tenni. Gyűjthető ott sok minden egyéb. Ám a tarsoly hamar megtelik minden aprósággal, fontos és kevésbé fontos képekkel, jelzésekkel, szimbólumokkal, színes és fekete-fehér emlékekkel, függetlenül attól, hogy valaki festő-e, vagy grafikus. Aztán ha már nem fér, a fölöslegest ki kell onnan dobni, maradjon az, ami használható az úton. És lám, egy idő után a tarsoly tartalma megállapodik, minden fontos benne, van ami nélkülözhetetlen ahhoz, hogy személyi jegyekké álljanak össze, hogy felismerhető legyen a kép alkotója; mint ahogy egy kézírás önmagában is tisztán mutatja, kihez tartozik. Benne szunnyadnak az én erdélyi váraim, párás Nyárad-völgyi hajnalaim, mohás, néma kőlapjaim Déva várából és a Házsongárdból. Benne a fáradt iskolacsengő hangja a Bel-Farkas utcából, az Apáczai Csere lépteit őrző rozsdás falevelek neszezése a kálvinista templom előtt, Kós Károly barázdált mosolya a léghajóként magasba emelkedő Sztánai Varjúvár ablakából. És

ott keringenek a bolygók, a csillagok fagyos fűtőtestek között, sárkányszemek figyelik mozdulataimat, hidak perspektívavonalai futnak az enyészpont felé. Mindezek jól megférnek együtt, és ha már ilyen szépen összegyűltek, most már nagyon vigyázok reájuk

– *Mennyiben segít ebbéli munkádban a szintén költői magaslatokat elért számítástechnika?*

– Amint látod – hiszen számítógépen készül ez a „beszélgetés” –: nagyon. De itt aztán gyorsan be is zárnám a lelkesedésemet. Nem vitatom, hogy a „mához” ez már hozzátartozik. Sok tekintetben érezzük is hasznát, sőt ma már meg sem tudnánk lenni nélküle, de veszélyeket is hozott magával. Ha hirtelen valami miatt kicsapódik, leég a „nagy biztosíték”, hát kapkodhatunk a levegő után, mert ma már minden az elektronikával van összefüggésben. Minden elérhető a képernyőn, zene, irodalom, technika és... szerelem. De milyen más érzés például egy kétszáz éves könyv lapjait – talán éppen tíz, húsz vagy akár ötven év múlva – újra kinyitni!? Kézbe venni, érezni a tört szélű lapok sajátos illatát, észrevenni benne hajdan voltak fakuló bejegyzéseit, érezni-látni az anyag létét, sejteni a sorsát. Habent sua fata libelli... Vagy néhány centiméterről tanulmányozni Rembrandt eredeti karcát, és magasra, nagyon magasra emelni a tekintetet Brunelleschi firenzei kupolája alatt... Lassan semmi sem lesz egyedi, még azokból az emberekből is sokszorosítunk, akik az emberek sokszorosításával foglalkoznak majd. Erre jó lesz a számítástechnika. És arra is, hogy akkor, a szomorú valóságra rádöbbenve, jobban megbecsüljük múlandó kultúremlékeinket, amelyből nekünk csak egy van.

– *Évszázados múltja van a képregénynek – legalább is egyesek szerint, akik egy Richard Felton Outcault nevű amerikai rajzoló sárgarubás figurájához, a „Yellow Kid”-hez kötik a nyomon követhető műfaj megjelenését. 1896-ot írtak akkor; valahol tájainkon épp honfoglalásunk ezredéves megünneplésére készülődtek... Nem gondold, hogy ez a műfaj még nem vette észre, hogy a technika óriási lépése az ő malmára hajtja a vizet? Csupán Ti nem „bibelődtek” holmi nem jövedelmező csecsebecsével?*

– A képregény sokkal idősebb ennél, több ezer éves, a barlangrajzok már igen izgalmas jelenetsorokat elevenítettek meg, amelyeket ma is bárki könnyedén „kiolvashat”. Ha nem tudnád, az én első munkám, ami Magyarországon megjelent a hetvenes évek elején, az pontosan egy *képregény* volt, Mark Twain regénye, *A lóvátett város* alapján készült rajzsorozatom. A *Füles*ben jelent meg vagy nyolc folytatásban. Odahaza a kolozsvári gyermeklap, a *Napsugár* gyakran közölt képregényeket, de ezeket általában gyakorlottabb rajzolóknak adtak ki. Fura egy műfaj a képregény, és sokkal nehezebb az illusztrációnál. A jó illusztráció az írás hangulatát hivatott elsődlegesen és szolgálaián megteremteni, s nem föltétlen tárgyi konkrétumok használatával. A képregény viszont akkor jó, ha önállósul, ha a maga teljességében tudja hozni az eseményeket, hiteles környezetükben, mint egy korhű film. Az előbbi nemcsak tárgyi és környezeti vagy kosztüm- és kellékismereteket feltételez, valamint jó emberi karakterábrázolást, hanem azok gyakori megjelenésével és ismétlődésével a legkülönbözőbb nézetekből is felismerhetően eleveníti meg azokat. Egy puska nem lehet akármilyen puska, annak végtelen formai változata

létezik, így megfelelő helyre a korhű változatnak kell kerülnie. Mára alapos változásokon esett át: a képregény új generációja már nem ragaszkodik annyira a hagyományokhoz, és csak rövid életű igények kielégítésére mutat hajlandóságot. Mondhatjuk, a képregény ma nem az „intellektuelek” preferált műfaja. A közép-korban azért jó szolgálatot tett a folytatásos eseménysor megelevenítése, hiszen az írástudatlanság évszázadaiban lehetővé tette a felhalmozott szellemi és hitbéli tudásanyag áthagyományozását. Így a bibliai események időrendi magyarázatát például, hiszen a prédikáció „mellékelt ábrájaként” a falakon láthatók voltak a szentek képei és cselekedetei, jelenetek azok életéből, így Krisztus születése, élete és keresztre feszítése egészen a menybemenetelig. A hatalmas oltárképek alján rendszerint egy lapos képsor húzódik végig, az úgynevezett „predella”, amely ugyancsak időrendbe teszi az eseményeket, így hát ezt is a képregény elődjének tekinthetjük. A mai kor „képészei” – főleg üzleti megfontolásokból – olyan képregényfigurák kiötlésére és megjelenítésére törekcsenek, melyeket helyszínektől és helyzetektől függetlenül bárhol használhatnak, és amelyekkel aztán végkimerülésig sokkolhatják „képregény-drogfüggő” szurkolótáborukat.

– *Mi újdonság látható mostanság festőállványodon? Meg szokta-e egyik-másik régi kollégánk látogatni az épp dolgozó Arkossyt?*

– Mivel most jöttem haza Augsburgból, csupán feljegyzéseket és a következő napokra-hetekre szóló teendőkre figyelmeztető listát tűztem fel a rajztáblámra. Az épp dolgozó Arkossyt pedig bizonyosan nem találná egyik régi kollega sem az állványnál, mert annál nagyobb öröm volna számomra várni őt, mintsem munka közben éppen csak kis időre letenni az ecsetet... De ilyen nem gyakran fordul elő. Újabb tárlatról pedig most egyelőre ne beszéljünk...

– *Ha most kezdenéd, hogyan kezdenél? És mit üzensz a ma, a kultúrának nem igazán kedvező korban induló – és hasonló műteremvillát álmódó – fiatal képzőművészeknek?*

– Voltak korok bőséggel az idők során, amelyek nem áldoztak naponta a művészetek oltárán, de ezt mi magunk is megéltük, mert ugye mi sem valamilyen eszményi rendszerből csöppentünk ide. Ám – szerencsére – a művész személyisége olyan kőből faragtatott, amely nem igazán törődik azzal, hogy a létrehozott mű másnak éppenséggel kell-e, vagy nem, az alkotás kényszere önmagáért van, és ha van, akkor az láthatóvá, hallhatóvá, érzékelhetővé is válik. Képes felhívni magára a figyelmet, akár még némi erőszakosság árán is. Azt hiszem, ma valami ilyesmit élünk át megint. A plasztikus szó átvitt értelemben is igaz a művészetre, hajlékonyan reagál korára, vállalja esetenként a meg nem értést, az elutasítást, mert az idő már eddig is sok mindent bizonyított. Voltak hosszan tartó stíluskorszakok (reneszánsz, barokk), voltak rövidebb életűek (futurizmus, dada), de mindenik hozott valami olyat, amely hozadékot itt érzünk magunk körül, a magunk szellemi-lelki világában, immár végérvényesen. Azt kérdezed: Ha most kezdenéd...? Hát én most kezdem! Ma is meg holnap is. Minden nap van reggel, és minden nap van egy új fehér lap. Ez az újrakezés. Mert minden új rajzesetében újra kell születni vele. A fehér papír vagy vászon csábít: tégy velem, amit akarsz! És megtehető. Az első vonalig. De utána nyomban indul az ösztönös vagy tudatos képszerkesztés, a foltok, vonalak, színek összhangjának logikus rendszerbe fog-

lalása, és az ezzel járó siker vagy sikertelenség. A meggyőződés vagy a kétely, a kalandozás vagy a már kitaposott utak otthonossága váltakozva tartja ébren a fantáziát mindvégig, hogy aztán végül jöjjön a „végső következtetés”: *De jó, hogy holnap új nap van, új fehér lappal.* Mert hátha holnap valami jobb sikeredik majd, mert – Gauguin szavai szerint – egy jó festménynek egy jó cselekedettel kell egyenlőnek lennie... És ez minden nap ismétlődik, kezdődik előlről: szemünk nyílásain beengedjük a világot bensőnkbe, hogy értelmünkkel, tudásunkkal-tehetségünkkel feldolgozzuk azt, majd ecsetet vagy szénceruát fogó ujjaink csodájának köszönhetően ismét láthatóvá tesszük. Néha úgy érzem, hogy ez végtelenül összetett folyamat, máskor meg úgy, hogy hihetetlenül egyszerű... Mint gyermekkorunk Farkas utcája, amit naponta próbálunk, próbálok felépíteni és benépesíteni magamnak.

A műterem igazi értéke pedig nem abban van, hogy éppen villában vagy bármilyen más helyen található, hanem abban az esztétikai többletben, amit az ott töltött órák, napok, esetleg évek felmutatható teljesítményei hordoznak magukban. A múzeumokban képek vannak kiállítva, ugye, nem pedig műtermek. De egy műterem mégis nélkülözhetetlen, mert olyan hely, melynek négy oldala nagy erővel bír. Képes kirekeszteni korunk hang-, kép- és identitászavarát. „Törvényen kívüli terület”, amit csak a művész álmai töltenek ki, ahova csak a harmóniának van bejárása. De a műterem nem magányos, hiszen ott van Corelli és Mozart, Chardin finomsága és Caravaggio indulata, vagy Giorgione ábrándos tekintete. Ott van a színpad felé tekintő Juhász Gyula és a kétkedő Babits, és ott vannak a piramisok vagy a fényben szikrázó hófoltok a Hargitán.

Egy műterem minden pillanatban új. És ha kilépünk onnan, a műterem akkor is jön velünk, elkísér útjainkon, és függetlenül attól, hogy hol készülnek az alkotások – vihart átélő búzamezőn, esőbe burkolt szivárvány alatt, gyertyafényes palotákban vagy ólomkeretes holland ablakok mögött –, mindig alkotójuk tekint ránk, megtisztel és megajándékoz saját világával. Nagyon jó érzés *keresni* ezt a találkozást. De a legjobb *megtalálni*.

VÉGSZÓ HELYETT

Műalkotás és közönsége egymásra találásának, kapcsolatának a lényegét nem kell s talán nem is lehetne másként megfogalmazni. Akár egyetlen Árkossy-tárlat (valós vagy virtuális kiállítás)¹ megtekintése után is látva látszik: azzal a művésszel hozott össze jobb sorsunk, akinek nincs szüksége semmilyen „vonalvezetésen és piktúrán kívüli eszközre” ahhoz, hogy a lapjain-vásznain felsejülő (és valahogyan abból „kilógó”) élet- és történelemdarabkák a nézőben szerves egésszé álljanak össze. A képíró Árkossy tiszteli és valóban megtiszteli nézőjét, mert bevonja abba a szellemi folyamatba, amely a látvánnyá töredezett hajdan-önmagunkat jövendővé, hitté és etikummá tudja ismét összeállítani. A kép esztétikuma így válik a min-

¹ Árkossy István a www.arkossy.com című honlapon várja internetes tárlatlátogatóit

denkori nézők és látók számára hiányozhatatlan lélektani kellékké – egy újra építendő Világ tartóanyagává. Mi ez, ha nem annak a „végtelenül egyszerű”, de „hihetetlenül összetett” alkotói feladatnak a felismerése és tisztelete, amelyet magyar művészemberre rótt e Kárpát-medencei sors.

Páskándi Géza – akit az „idegenség” életérzésként és nyelvtani fogalomként ugyanúgy taszított, mint sok másunkat – Árkossy István rajzairól, grafikáiról közöl méltató sorokat a *Kortárs* 1987. októberi számában. „Adva van a felismerhetetlen – írja az egykori kolozsvári sorstárs –, s abban csupán egyetlen részecske árulkodik: az Idegenségben valami ismerős rejtezik. Nem lehet lélektan nélkül érteni e műveket. Lélektan és történelem nélkül. Pedig látszólag távol áll tőlük minden historikus jelmez. Hanem a LÉTHANGULAT bizony históriás. Egy világ közérzete a tollrajz ökönyál-vonalainak kilengéseiben. Itt minden kileng, s a VALAMIBE lóg. Az egészt hitelesítő rész épp úgy működik itt, mint a nyelvben...” Néhány sorral tovább így folytatja: „Igen, itt a figuralitás olykor-olykor kis koncokat dob, hogy annál ijesztőbb legyen, ami ismeretlen. A monstruózus fenyeget és elűz, a szerteszórt vagy kipusztult rémít, s futásra késztet, mint a tirannusok, a mítoszok rabjai – de ezek a rajzok, grafikák megkötik az örök, nyomasztó impressziót.

Árkossy István művészete Erdélyből, a szűkebb pátriából hazaérkezik.”

Árkossy István óbudai műterme és a szomszédságában várakozó házi galéria tele új tollrajzokkal, festményekkel. A *hazaérkezett*ség fogalma már új tartalmakkal telt, új irányokat vett, és részben már a múlté: Árkossy *továblépett*, tovább Erdélyen és tovább Óbudán. Mintha ösztökévé vált volna kezében a toll, az ecset, a festőkés. Valamikor a vasreteszes országhatárok fölé maga rajzolta meg a végtelent, a csupán saját részleteiben tapasztalt szabadságot. Most meg a kiteljesedő-globalizálódó Európa *lét-hangulatát* bővíli: a naponta kezdődő „következő lépést”, a Teljességet érintő kihívást. Amelyből, és ezt bizton állíthatjuk, nem fog hiányozni e gazdag művészi pályát meghatározó kolozsvári Farkas utca, de már az Árkossy-munkák új stációi közé sorolható óbudai Testvérhegy sem. ❖

BÁGYONI SZABÓ ISTVÁN